

Okullarda Akran Zorbalığı Yönetiminin Öğretmen Görüşlerine Göre Belirlenmesi

Determination of Peer Bullying Management in Schools According to Teachers' Views

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, ilkokul ve ortaokullardaki akran zorbalığını öğretmenlerin bakış açısından incelemektir. Bu çalışmada basit nitel betimsel bir strateji kullanılmıştır. Araştırma grubu, ilk ve ortaokullarda görev yapan 15 öğretmenden oluşmaktadır. Veriler, araştırmacılar tarafından oluşturulan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak toplanmıştır. Görüşme formunda çalışmanın amaçları, akran zorbalığı ve özellikleri hakkında kısa bir arka plan notunun yanı sıra öğretmenlerin bakış açılarına ilişkin 5 açık uçlu soru yer almaktadır. Verilerin analizinde hem içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Çalışmanın bulguları, genellikle fiziksel ve sözlü taciz şeklinde ortaya çıkan akran zorbalığının ilkokul ve ortaokullarda önemli bir sorun olduğunu göstermiştir. Akran zorbalığı çoğunlukla ailevi nedenlere bağlanmıştır. Öğretmenler, zorbalıkla başa çıkmak için başvurdukları kaynakların okul rehberlik ve psikolojik danışma servisleri olduğunu belirtmişlerdir. Çalışmanın sınırlılıkları belirlenmiş, bulgular ilgili literatür bağlamında ele alınmış ve daha fazla pratik ve teorik araştırma için önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Akran Zorbalığı, Zorba, Kurban, Öğretmen.

ABSTRACT

The purpose of this study is to examine peer bullying in primary and secondary schools from the perspective of educators. A simple qualitative descriptive strategy was used in this study. The research group consisted of 15 teachers working in primary and secondary schools. Data were collected using a semi-structured interview form created by the researchers. The interview form included the aims of the study, a brief background note about peer bullying and its characteristics, and 5 open-ended questions about teachers' perspectives. Content analysis technique was used to analyze the data. The findings of the study showed that peer bullying, which usually occurs in the form of physical and verbal harassment, is an important problem in primary and secondary schools. Peer bullying was mostly attributed to family reasons. Teachers stated that the resources they used to deal with bullying were school guidance and counseling services. The limitations of the study were identified, the findings were discussed in the context of the relevant literature and suggestions for further practical and theoretical research were made.

Keywords: Peer Bullying, Bully, Victim, Teacher

GİRİŞ

Akran zorbalığı, daha güçlü olan bir çocuğun zihinsel veya fiziksel olarak daha zayıf olan bir gence fiziksel baskı veya psikolojik zorlama yoluyla olumsuz davranışlar dayatmasıyla ortaya çıkar. Bu eylemler, zorbalığa maruz kalan gencin psikososyal gelişimi üzerinde zararlı bir etkiye sahiptir ve ruh sağlığı ve yetiştirilme tarzı hakkında fikir verir. Zorbalığın çocuğun ruh sağlığı üzerinde yarattığı zararlı etkinin yanı sıra çocuğun karakterinde de bir değişim görülebilir. Zorbalığı çevresine bildirmeyen çocuklar polikliniğe geldiklerinde sadece psikosomatik sorunlar yaşayabilirler. Klinik uygulamada bu sorunu çocuk ve ergen sağlığına yönelik sosyal ve psikolojik takibin bir parçası olarak değerlendiriyoruz. Zorbalığı tespit edebilmek ve gerektiğinde uygun önlemleri alabilmek için ebeveynlerin akran zorbalığının farkında olması gerekir (Kurt, 2019).

Çubukçu ve Dönmez (2012)'ye göre zorbalık, akran tartışmaları ve anlaşmazlıklarının aksine, tekrarlanan veya devam eden, kasıtlı ve güç dengesinden yoksun zararlı eylemleri içerir. Pişkin (2006) ise zorbalık fikrini okul zorbalığı olarak ele almış ve zayıf öğrencinin kendini koruyamadığı, güçlü öğrenci ya da öğrencilerin sürekli olarak onlara zarar vermeye çalıştığı eylemler olarak tanımlamıştır. Bu durumun hem fiziksel hem de psikolojik güç dengesizlikleri olabilir. Rutin ve kasıtlı olarak zorbalığa maruz kalan çocukların hem fiziksel hem de ruhsal sağlık sorunları açısından risk altında olabileceği akla yatkındır. Akran zorbalığına maruz kalan çocukların psikososyal uyumlarının daha düşük olduğu gösterilmiştir.

Akran zorbalığı, fiziksel veya zihinsel olarak kendilerinden daha zayıf olan ve kendilerini koruyamayan akranlarına uygulanan bir tür ısrarlı, kasıtlı saldırıdır. Akran zorbalığı üzerine yapılan çalışmalar genellikle ergenlere odaklansa da, Milli Eğitim Bakanlığı'nın Eğitim Ortamlarında Şiddetin Önlenmesi ve Azaltılması Strateji ve Eylem Planı'na (2006-2011+) göre ilkokul öğrencileri arasında akran zorbalığı artmaktadır (Namlı, 2020).

Erdal Sağır¹
Bülent Keskin²

How to Cite This Article

Sağır, E. & Keskin, B. (2023). "Okullarda Akran Zorbalığı Yönetiminin Öğretmen Görüşlerine Göre Belirlenmesi", International Academic Social Resources Journal, (e-ISSN: 2636-7637), Vol:8, Issue:45; pp:1989-1998. DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/ASRJOURNAL.67497>

Arrival: 02 November 2022

Published: 31 January 2023

Academic Social Resources Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Zorbalık, kişisel, sosyal ve akademik bileşenleri olan bir konudur. Akran zorbalığının etkileri üzerine yapılan çalışmalarda en çok dikkat çeken konu, akran zorbalığının yaşandığı okullardaki sağlık sorunlarıdır. Araştırma bulgularına göre, akran zorbalığına maruz kalan çocuklarda ruhsal hastalıklar ve sosyal uyum sorunlarının yanı sıra psikolojik stres ve fiziksel hastalık belirtilerinin görülme sıklığı diğer öğrencilere kıyasla çok daha yüksektir. Zorbaların depresyona, şiddet içeren davranışlara, zayıf öz saygıya, uyuşturucu kullanımına, daha sonraki yaşamlarında çeşitli suçlar işleme eğilimine ve sosyal marjinalleşmeye yatkın oldukları kabul edilmektedir (Arslan ve Savaşer, 2009).

Ülkemizde ve dünya genelindeki okullarda akran öğrenciler arasında şiddet olaylarının oldukça fazla sayıda olduğu görülmektedir. Okullardaki öğrenciler arasında yaşanan bu türdeki şiddet içerikli olaylara akran zorbalığı denmektedir. Zorbalık okul korkusuna da neden olmaktadır. Bu korkuya sahip olan ve zorbalığa maruz kalan öğrencilerin devamsızlığının arttığı görülmektedir. Zorbalık kurbanı öğrenciler, dikkatlerini zorbaların davranışlarından nasıl kurtulabileceklerine verdiklerinden dolayı akademik başarıları da düşmektedir. İlgili alanyazın taramasında konu ile ilgili yapılmış bazı çalışmalar şu şekildedir;

13-17 yaş arasındaki 379 ergen öğrenci grubuyla yaptığı çalışmasında Akgün (2005), sadece kız öğrencileri ile ilgili sonuçları paylaşmıştır. Bu araştırmanın sonucuna göre zorba olan kız öğrencilerin aileleri tarafından desteklenmedikleri, bir birey olarak kabul görmedikleri ve babaları ile olumsuz ilişkiler kurdukları; zorbalığa maruz kalan kız öğrencilerinin ise yine aynı şekilde babaları ile olumlu bir ilişkilerinin olmadığı, ailelerinin yaptıklarını daha az denetledikleri ve desteklemedikleri belirtilmiştir.

Karataş (2011) İzmir’de ortaokula devam eden öğrencilerinden oluşan toplam 532 kişiyle gerçekleştirdiği çalışmasında uygulanan programın seçtiği 113 kişilik deney grubunda zorba ve kurban oranlarını düşürdüğünü belirtmiştir. Ayrıca sağlık problemleri yaşama bağlamında değerlendirildiğinde zorbalığa maruz kalma ile sağlık sorunu yaşamamanın doğru orantılı olduğu tespit edilmiştir.

Akgün, (2005) 286’sı kız 287’si erkek olmak üzere toplam 573 6. sınıf öğrenciyle yapılan bir çalışmada önce öğrencilere zorbalık kavramı anlatılmıştır. Daha sonra sınıflarında mağdurları ve zorbalara karşı gösterilen davranışları belirlemeleri istenmiştir. Araştırma sonucuna göre kurbanların zorba davranışlara karşı saldırgan, kayıtsız ve çaresiz olmak üzere üç farklı şekilde tepki verdikleri belirtilmiştir. Ayrıca kız ve erkek öğrenciler arasında en tipik davranışın kayıtsızlık olduğu, çaresizlik davranışının ikinci sırada geldiği ve zorbalığa erkek öğrencilerin kız öğrencilerden önemli ölçüde karşı saldırganlıkla tepki verdikleri ortaya konulmuştur (Akgün, 2005).

Baldry (2003) İtalya’da 1059 ilkököl ve ortaokul öğrencisiyle yaptığı çalışmasında zorbalık davranışı ile evde şiddete maruz kalma arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmanın sonucuna göre ebeveynler arası şiddete maruz kalmanın okulda zorbalık ve mağduriyet yaşama ile ilişkili olduğu, aile içi şiddetin çocukların davranışları üzerinde olumsuz etkilere yol açtığı, ebeveynler arası şiddete maruz kalan çocukların (%60.8) şiddet içermeyen ailelerden gelen çocuklara (%40.7) kıyasla daha zorba oldukları belirtilmiştir.

Bilgiç ve Yurtal (2009)’ın 157 4. ve 5. sınıf öğrencisiyle yaptıkları sınıf iklimi ile zorbalık eğilimleri arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmada zorbalığa karışmayan öğrencilerin okulda zorba ve kurbanlara kıyasla daha olumlu bir bakış açısına sahip oldukları ve daha mutlu oldukları, öğretmenleri ile olumlu ilişkiler kurmaya daha istekli olduklarını ortaya koymuştur.

Akduman (2010)’nın 7-14 yaş arası 146 çocukla görüşerek yaptığı çalışmasında erkek öğrencilerin fiziksel saldırganlığı daha çok uyguladıkları, kız öğrencilerin ise alay etme davranışını daha çok sergiledikleri, kardeş sayısının akran istismarı ile doğru orantılı olduğu, boşanmış ebeveynlerin çocuklarının istismara uğrama riskinin arttığı tespit edilmiştir.

Yazıcı (2018) 282’si kız 268’i erkek toplam 550 hem ortaokul hem de lise öğrencisiyle yaptığı çalışmasında erkek öğrencilerin kız öğrencilerden daha zorba olduklarını, mesleki ve teknik Anadolu Lisesine giden öğrencilerin diğerlerine oranla daha fazla zorbalık yaptıklarını, sınıf seviyesi arttıkça zorbalık oranlarının da arttığını savunmuştur. Yine aynı çalışmaya göre ebeveynlerin ayrı veya birlikte oluşları ile akran zorbalığı arasında anlamlı bir ilişki olmadığı; düşük gelirli aileye sahip olan öğrencilerin yüksek gelire sahip olan ailelerden gelen öğrencilere kıyasla daha fazla kurban olma eğilim gösterdiği saptanmaktadır.

Arkadaşları, öğretmenleri ve diğer okul çalışanları ile yeni bir yaşam alanında yeni kurallar ile yaşamaya başlayan çocuğun, ailesinden gördüğü tek ve biricik olma halini okul ortamında bulamayacağı için burada bulunmak istemeyişi normal görülebilir. Uyum sorunlarını atlattığı öğrenciler, okul kurallarına aşına olmuş, öğretmenleri ve okul çalışanlarının verdiği dönütleri anlamaya başlamışlardır. Arkadaşlık ilişkilerinde birine bağlanma ve gruba ait olma isteği ile oyunlara katılıp, akran grupları oluştururlar. Elbette grup içi ve gruplar arası anlaşmazlık yaşanması olağandır. Çocuk, aileden aldığı eğitimi okula taşıyarak akran ilişkilerini sürdürürken, akranlarından öğrendiği davranışları da sergilemeye başlarlar. Bu konuda yapılmış çalışmaların değerlendirilmesi ile mevcut sorunların nerelerden kaynaklandığı tespit edilebilecek ve bu yönde önlem alınması sağlanabilecektir. Bu çalışmayla ulaşılabilecek

verilerin okullarda zorba davranışların anlaşılmasına katkı sunacağı; okul rehberlik hizmetlerinde psikolojik danışmanlara ve ailelere bu problemi çözmeye yardımcı olacağı ve alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu araştırmanın amacı okullarda akran zorbalığı yönetiminin öğretmen görüşlerine göre belirlenmesidir. Bu genel amaç altında araştırmanın alt amaçları şu şekildedir;

Katılımcılar okulda ne tür zorbalıklarla karşılaşmaktadır?

Katılımcı görüşlerine göre öğrenciler hangi durumlarda zorbalık yapmaktadır?

Katılımcı görüşlerine göre öğrenciler zorbalığa uğradığında neler yaşanmaktadır?

Katılımcılar zorbalığı fark ettiğinde, bir öğretmen olarak neler yapmaktadır?

Katılımcı görüşlerine göre zorbalığı durdurmak için neler yapılmalıdır?

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada, nitel araştırma tekniklerinden fenomenoloji (olgu bilim) deseni kullanılmıştır. Olgu bilim deseni, farkında olduğumuz fakat derin ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olunmayan olgulara odaklanarak daha çok sübjektif olan görüşün betimleme hususuna sahip olan bireysel farklılıkları göz önüne alan yeni bir araştırma anlayışını içermektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Bu çalışmada, okullarda akran zorbalığı yönetiminin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi yapılmıştır.

Katılımcılar

Nitel araştırma metodu ve durum çalışması deseninde tasarlanan bu çalışmaya Hayat ili Arsuz ilçesinde görev yapan 15 ilk ve ortaokul öğretmeni katılmıştır. Bu çalışmaya katılım için belirlenen ölçüt, okul müdürlerinden olarak en az iki eğitim öğretim yılı boyunca görev yapmış olmaktır. Bununla beraber yaş, cinsiyet, mesleki kıdem gibi demografik değişkenler açısından katılımcı grup mümkün olduğunca farklı özelliklere sahip olanlardan seçilmiştir. Bu şekilde maksimum çeşitlilik örnekleme kullanılmıştır. Katılımcıların özellikleri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 1: Araştırmaya Katılanların Demografik Değişkenleri

	Cinsiyet	Branş	Yaş	Kıdem	Öğrenim Durumu
K1	Erkek	Sınıf Öğretmeni	43	18	Lisans
K2	Kadın	Sınıf Öğretmeni	46	22	Lisans
K3	Kadın	İngilizce Öğretmeni	39	14	Lisans
K4	Kadın	Fen Bilimleri Öğr.	51	30	Lisans
K5	Erkek	Türkçe Öğretmeni	38	16	Lisans
K6	Erkek	Matematik Öğretmeni	43	19	Lisans
K7	Erkek	Rehberlik Öğretmeni	40	12	Yüksek Lisans
K8	Kadın	Sınıf Öğretmeni	39	18	Lisans
K9	Erkek	Sınıf Öğretmeni	34	12	Lisans
K10	Erkek	Sınıf Öğretmeni	36	16	Lisans
K11	Kadın	Türkçe Öğretmeni	37	-	Lisans
K12	Kadın	Okul Öncesi Öğretmeni	32	5	Lisans
K13	Kadın	Okul Öncesi Öğretmeni	28	4	Yüksek Lisans
K14	Erkek	İngilizce Öğretmeni	32	7	Lisans
K15	Kadın	Sınıf Öğretmeni	38	15	Lisans

Tablo 1’de verilen katılımcıların profili incelendiğinde, araştırmaya 7 erkek, 8 kadın öğretmenin katıldığı görülecektir. Branşları bakımından çalışmada 6 sınıf öğretmeni, 2 İngilizce öğretmeni, 1 fen bilimleri öğretmeni, 2 Türkçe öğretmeni, 1 matematik öğretmeni, 1 rehberlik öğretmeni ve 2 okul öncesi öğretmeni bulunmaktadır. Yaşları bakımından katılımcıların genel olarak 28-51 yaş aralığında olduğu belirlenmiştir. Kıdem süreleri bakımından ise en az 4 yıl, en fazla 30 yıllık kıdeme sahip öğretmenler çalışmada yer almıştır. Araştırmaya katılan öğretmenler arasında 2 kişi yüksek lisans mezunu 13 kişi ise lisans mezunudur.

Veri Toplama Araçları

Çalışmada veri toplama aracı olarak literatür taraması sonucu elde edilen bilgiler doğrultusunda araştırmacı tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formu iki bölümden oluşmakta; ilk bölümde demografik sorular, ikinci bölümde ise okullarda akran zorbalığı yönetiminin öğretmen görüşlerine göre belirlenmesini amaçlayan açık uçlu görüşme sorularından oluşmaktadır.

Verilerin Toplanması

Veriler araştırmacı tarafından okullar ziyaret edilerek çalışmaya gönüllü olarak katılım sağlayan öğretmenlerden elde edilmiştir. Öğretmenler araştırma konusu hakkında bilgilendirilmiş ve araştırmanın etik yönünden bahsedilmiştir. Görüşme süresi ortalama 20 dakika sürmüştür.

Verilerin Analizi

Öğretmenlerle yapılan görüşmeler sonrası ulaşılan veriler, nitel analiz yöntemlerinden biri olan betimsel analiz yöntemi kullanılarak yorumlanmıştır. Betimsel analiz, ulaşılan verilerin önceden tasarlanan temalara göre özetlenip yorumlandığı, sebep-sonuç ilişkilerinin incelenerek neticeye erişilmesine imkân veren analizlerdir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Bu çalışmada temalar, araştırmanın temel amacını destekleyen alt amaçlardır yani temalar seçilen konu başlıklarından oluşturulmuştur.

3.BULGULAR

Araştırmacı tarafından geliştirilmiş olunan yarı yapılandırılmış görüşme formunda bulunan açık uçlu sorulara katılımcıların vermiş olduğu cevaplar değerlendirildiğinde aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır.

Okulda Karşılaşılan Zorbalık Türlerinin Değerlendirmesi

Araştırmacı tarafından geliştirilmiş olunan yarı yapılandırılmış görüşme formunda bulunan açık uçlu sorulara katılımcıların vermiş olduğu cevaplar neticesi oluşturulan tema ve kodlar Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2: Okulda Karşılaşılan Zorbalık Türlerinin Değerlendirmesi

Temalar	Kodlar	f
Okulda Karşılaşılan Zorbalık Türleri	Psikolojik şiddet	11
	Dışlama	8
	Fiziksel şiddet	7
	Küfür/hakaret	5

Tablo 2 incelendiğinde okulda karşılaşılan zorbalık türlerinin değerlendirilmesi konusunda katılımcı görüşleri incelendiğinde Okulda Karşılaşılan Zorbalık Türleri teması altında toplandığı görülmektedir. Okulda karşılaşılan zorbalık türleri konusundaki düşünceler teması altında psikolojik şiddet, dışlama, fiziksel şiddet ve küfür/hakaret isimli 4 kod olduğu görülmektedir. Katılımcıların okulda karşılaşılan zorbalık türlerine ilişkin görüşlerinin ilki psikolojik şiddet olarak ortaya çıkmıştır. Bu konudaki katılımcı görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

“arkadaşların birbirlerine sürekli devam eden uygunsuz şakalar yapması.” (K4)

“arkadaşların kendi aralarında birbirlerine hoş olmayan ve sürekli tekrar eden lakaplar takmaları.” (K5)

“üst sınıfların alt sınıfların gözünü korkutmak için baskı kurması.” (K6)

“üst sınıfların alt sınıflar üzerinde üstünlük kurma çabaları. öğrencilerin birbirlerini diğer arkadaşları önünde küçük düşürücü konuşmalar yapması.” (K7)

“Sağlıklı, güçlü ve fiziksel olarak gelişmiş olan öğrenciler, kendilerinden daha zayıf, çekingen ve daha yalnız olan çocuklara zorbalık yapmaktadır.” (K8)

Katılımcıların okulda karşılaşılan zorbalık türlerine ilişkin görüşlerinin ikinci dışlama olarak ortaya çıkmıştır. Bu konudaki katılımcı görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

“...ve dışlama” (K1)

“...ve dışlama” (K1)

“yeni gelen öğrencilerin grup içerisine alınmayıp dışlanması” (K3)

“yeni gelen öğrencilerin dışlanması.” (K7)

“Bunun dışında öğrencinin görmezden gelinmesi, dışlanması gibi davranışlar oldukça fazladır.” (K11)

Katılımcıların okulda karşılaşılan zorbalık türlerine ilişkin görüşlerinin üçüncüsü fiziksel şiddet olarak ortaya çıkmıştır. Bu konudaki katılımcı görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

“İtme, çekme, tekme atma, boğaz sıkma, küfüretme, hakaret etme, alay etme ve dışlama” (K1)

“Fiziksel,” (K2)

“Fiziksel,” (K9)

“...arkadaşlarından zorla oyuncak alma ve vurma davranışı,” (K12)

Katılımcıların okulda karşılaşılan zorbalık türlerine ilişkin görüşlerinin sonuncusu küfür/hakaret olarak ortaya çıkmıştır. Bu konudaki katılımcı görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

“...küfür etme, hakaret etme,...” (K1)

“...sözlü olarak saldırıya maruz kalması okulda sıkça karşılaştığımız bir durum...”(K11)

“Küfürlü sözcükler kullanma,...” (K12)

Öğrencilerin Hangi Durumlarda Zorbalık Yaptıkları Hakkındaki Görüşlerin Değerlendirmesi

Araştırmacı tarafından geliştirilmiş olunan yarı yapılandırılmış görüşme formunda bulunan açık uçlu sorulara katılımcıların vermiş olduğu cevaplar neticesi oluşturulan tema ve kodlar Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3: Öğrencilerin Hangi Durumlarda Zorbalık Yaptıkları Hakkındaki Görüşlerin Değerlendirmesi

Temalar	Kodlar	f
Öğrencilerin Zorbalık Yaptığı Durumlar	Grup/Arkadaş etkisi	6
	Sportif faaliyetlerde	5
	Karşısındakini güçsüz gördüklerinde	4
	İstedığı olmadığında	4
	Çözüm bulamama	2
	Ailenin teşvik edici tutumu	1
	Açken	1
	Sinir/öfke durumları	1

Tablo 3 incelendiğinde öğrencilerin hangi durumlarda zorbalık yaptıkları hakkındaki görüşlerin değerlendirilmesi konusunda katılımcı görüşleri incelendiğinde Öğrencilerin Zorbalık Yaptığı Durumlar teması altında toplandığı görülmektedir. Öğrencilerin zorbalık yaptığı durumlar teması altında grup/arkadaş etkisi, sportif faaliyetlerde, karşısındakini güçsüz gördüklerinde, istediği olmadığında, çözüm bulamama, ailenin teşvik edici tutumu, açken ve sınır/öfke durumları isimli 8 kod olduğu görülmektedir. Öğrencilerin zorbalık yaptığı durumlara ilişkin düşüncelerinden ilki grup/arkadaş etkisi konusundadır. Bu konudaki katılımcı görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

“...sürü mantığı güdüğünde,arkadaşlarının etkisinde kaldığında, arkadaşı yönlendirdiği nde,...” (K1)

“kendi arkadaş grubundan olmayan öğrencilerle olan ilişkilerde zorba davranışla daha sık karşılaşıyorum.” (K3)

“arkadaşlarıyla oyun oynadığı esnada daha sık karşılaşıyorum.” (K4)

“ortak etkinlikler yapıldığı zamanlarda.” (K5)

“Arkadaşını kışkırtmak, kandırmak, işlerini ona yaptırmak...” (K10)

Öğrencilerin zorbalık yaptığı durumlara ilişkin düşüncelerinden ikincisi sportif faaliyetler konusundadır. Bu konudaki katılımcı görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

“sportif faaliyetler esnasında daha sık karşılaşıyorum.” (K6)

“faaliyetler esnasında söz sahibi olabilmek adına bazı zorba davranışlar sergileniyor.” (k7)

“Oyun oynarken yenilgi durumunda...” (K8)

Öğrencilerin zorbalık yaptığı durumlara ilişkin düşüncelerinden üçüncüsü karşısındakini güçsüz gördüklerinde şeklindedir. Bu konudaki katılımcı görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

“Konuşma bozukluğu olan, saç rengi, ten rengi alışılmışın dışında olan, yaşlılarından daha çelimsiz ya da kilolu olan çocuklara karşı güç dengesi kurmak ve okuldaki popülerliğini arttırmak için öğrenciler akran zorbalığı yapmaktadır.” (K11)

“Fiziksel olarak farklı özelliğe sahip çocuklara karşı alay etme davranışları sergileniyor, gruba göre daha sessiz kalan öğrenci dışlanıp yalnız bırakılıyor, arkadaşını üzme için bilinçli olarak eşyalarına zarar verip kaybolmasını sağlıyorlar.” (K13)

Öğrencilerin zorbalık yaptığı durumlara ilişkin düşüncelerinden biri de istediği olmadığı şeklindedir. Bu konudaki katılımcı görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

“Kendi düşüncelerini kabul ettiremediklerinde ve fikir ayrılıklarında zorbalığa başvurmaktadırlar.” (K8)

“İstedikini elde edemediği ve beklemeye tahammül edemediği durumlarda...” (K12)

Araştırmaya katılan iki öğretmenden biri öğrencilerin zorbalık yaptığı durumlara ilişkin durumlardan birini çözüm bulamama olarak ifade etmişlerdir. Bu konudaki katılımcı görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

“...çözüm yolu düşünmediği...” (K1)

“...herhangi bir olay karşısında yaşadıkları olumsuzluklarda zorbalık yapmaktadırlar.” (K1)

Araştırmaya katılan bir öğretmen öğrencilerin zorbalık yaptığı durumlara ilişkin durumları ailenin teşvik edici tutumu, açken, sinir/öfke durumları olarak ifade etmişlerdir. Bu konudaki katılımcı görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

“...sınırlendiklerinde, öfkelen dillerinde, acıktıklarında, ailenin tartışmalarda kavga etmesi gerektiği söylendiğinde...” (K1)

Öğrencilerin Zorbalığa Uğradığı Durumlarda Ne Olduğuna İlişkin Değerlendirme

Araştırmacı tarafından geliştirilmiş olunan yarı yapılandırılmış görüşme formunda bulunan açık uçlu sorulara katılımcıların vermiş olduğu cevaplar neticesi oluşturulan tema ve kodlar Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4: Öğrencilerin Zorbalığa Uğradığı Durumlarda Ne Olduğunun Değerlendirmesi

Temalar	Kodlar	f
Öğrenci Zorbalığa Uğradığında Ne Oluyor	İçine kapanır	7
	Öğretmene söyler	5
	Okula gitmek istemiyor	4
	Tartışma çıkar	1
	Etkilenmezler	1

Tablo 4 incelendiğinde öğrencilerin zorbalığa uğradığı durumlarda ne olduğuna ilişkin değerlendirme konusunda katılımcı görüşleri incelendiğinde Öğrenci Zorbalığa Uğradığında Ne Oluyor teması altında toplandığı görülmektedir. Öğrenci zorbalığa uğradığında ne oluyor teması altında içine kapanır, öğretmene söyler, okula gitmek istemiyor, tartışma çıkar, etkilenmezler isimli 5 kod oluşmuştur. Öğrenci zorbalığa uğradığında ne olduğu konusunda içine kapanır şeklinde cevap veren katılımcılardan bazılarının görüşleri şu şekildedir.

“İçine kapanır, asabi ruh haline bürünür.” (K2)

“kimisi de yalnız kalmayı tercih eder.” (k3)

“...sessizce kabul eder” (K10)

“İçine kapanık, sessiz, duygularını ifade etmeyen bir bireye dönüşür.” (K11)

“Genellikle içe kapanırlar” (K14)

Öğrenci zorbalığa uğradığında ne olduğu konusunda öğretmene söyler şeklinde cevap veren katılımcılardan bazılarının görüşleri şu şekildedir.

“öğretmenlerine söyler.” (K3)

“rehber öğretmene gidip durumu anlatıyor.” (K6)

“...öğretmene bildiriyor yada velisi aracılığıyla öğretmene iletebiliyor.” (K9)

Öğrenci zorbalığa uğradığında ne olduğu konusunda okula gitmek istemiyor şeklinde cevap veren katılımcılardan bazılarının görüşleri şu şekildedir.

“zorbalığa uğrayan öğrenci okula gelmek istemiyor.” (K5)

“Zorbalığa maruz kalan öğrencinin kendine ve insanlara karşı güveni kalmamaktadır. Öğrencide yoğun bir stres, korku ve kaygı belirgin şekilde görülmektedir. Okula gelmek istemiyor ve okula karşı olumsuz bir tutum oluşuyor.” (K8)

Öğrenci zorbalığa uğradığında ne olduğu konusunda tartışma çıkar ve etkilenmezler şeklinde cevap veren katılımcıların görüşleri şu şekildedir.

“...fiziksel ve psikolojik etkilenmezler olur.” (K1)

“öğrenciler arasında tartışma çıkar.” (K4)

Zorbalığı Fark Eden Öğretmenin Yaptıklarının Değerlendirmesi

Araştırmacı tarafından geliştirilmiş olunan yarı yapılandırılmış görüşme formunda bulunan açık uçlu sorulara katılımcıların vermiş olduğu cevaplar neticesi oluşturulan tema ve kodlar Tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5: Zorbalığı Fark Eden Öğretmenin Yaptıklarının Değerlendirmesi

Temalar	Kodlar	f
Zorbalığı Fark Eden Öğretmenin Yaptıkları	Öğrencileri dinlerim	10
	İdareyi bilgilendiririm	5
	Sonuçlar hakkında bilgilendirme	2
	Destek olurum	2
	Nedenlerini araştırırım	2

Tablo 5 incelendiğinde zorbalığı fark eden öğretmenin yaptıklarının değerlendirmesi konusunda katılımcı görüşleri incelendiğinde Zorbalığı Fark Eden Öğretmenin Yaptıkları teması altında toplandığı görülmektedir. Zorbalığı fark eden öğretmenin yaptıkları teması altında öğrencileri dinlerim, idareyi bilgilendiririm, sonuçlar hakkında bilgilendirme, destek olurum ve nedenlerini araştırırım isimli 5 kod olduğu görülmektedir. Katılımcıların zorbalığı fark eden öğretmenin yaptıkları konusundaki düşüncelerinden ilki öğrencileri dinlerim şeklindedir. Bu konudaki katılımcı görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

“Daha sonra olayın oluşunu öğrenci ve şahitlerimden dinlerim.” (K1)

“her iki tarafla da konuşur arayı bulmaya çalışırım” (K4)

“zorbalığa uğrayan öğrenci ile görüşme yaparım.” (K5)

“zorbalığa uğrayan öğrenci ile görüşme yaparım.” (K7)

“Zorbalığa maruz kalan öğrencinin güvenliğinden emin olduktan sonra sorunu çözmek için sorunu yaşayan öğrencileri bir araya getirerek uzlaşma yoluyla çözüm bulmaya çalışırım.” (K9)

“...öğrencilerin ikisiyle de ayrı ayrı konuşup sorunu anlamaya çalışırım” (K10)

Katılımcıların zorbalığı fark eden öğretmenin yaptıkları konusundaki düşüncelerinden ikincisi idareyi bilgilendiririm şeklindedir. Bu konudaki katılımcı görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

“rehber öğretmen ve idareye konu hakkında bilgi verip işbirliği içinde olabileceğimizi söylerim.” (k3)

“zorbaca davranan öğrenciyi okul idaresine bildiririm.” (K6)

“...aşılması zor durumlarda gerektiğinde idareyi bilgilendiririm.” (K13)

Araştırmaya katılan iki katılımcıdan biri katılımcıların zorbalığı fark eden öğretmenin yaptıkları konusundaki düşüncelerinden biri sonuçlar hakkında bilgilendirme yaparım şeklindedir. Bu konudaki katılımcı görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

“Verecekleri zarardan kendilerinin de aleyhine gelişeceğini anlatırım, olayın sebebini sorarım, aynı davranışı tekrarlamaları durumunda karşılanabilecekleri cezai durumların varlığını(okul disiplin kuruluna sevk edilmesi, çocuk karakolu, velilerin onlar yüzünden çatışacakları,)” (K1)

Araştırmaya katılan iki katılımcıdan biri katılımcıların zorbalığı fark eden öğretmenin yaptıkları konusundaki düşüncelerinden biri destek olurum şeklindedir. Bu konudaki katılımcı görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

“Öğrencinin yanında olduğumu hissettiririm. Nasıl baş edeceğini anlatmaya çalışırım.” (K2)

Araştırmaya katılan iki katılımcıdan biri katılımcıların zorbalığı fark eden öğretmenin yaptıkları konusundaki düşüncelerinden biri nedenlerini araştırırım şeklindedir. Bu konudaki katılımcı görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

“Bu gibi durumlarda akran zorbalığı yapan çocuğun bu davranışı yapmaya iten sebepleri araştırırım. Akran zorbalığı yapan çocuğun aile içinde zorbalığa maruz kalması, ailesinden ilgi görmemesi, akranları içinde popülerliğini koruma çabası ve daha önce maruz kaldığı zorbaca davranışlardan dolayı güç elde etme isteği gibi birçok sebeplerin olabileceği ve bunların araştırılması gerektiğini düşünüyorum.” (K11)

Zorbalığı Durdurmak İçin Yapılması Gerekenler Değerlendirmesi

Araştırmacı tarafından geliştirilmiş olunan yarı yapılandırılmış görüşme formunda bulunan açık uçlu sorulara katılımcıların vermiş olduğu cevaplar neticesi oluşturulan tema ve kodlar Tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo 6: Zorbalığı Durdurmak İçin Yapılması Gerekenlerin Değerlendirmesi

Temalar	Kodlar	f
Zorbalığı Durdurmak İçin Yapılması Gerekenler	Taraflarla işbirliği	9
	Eğitim verilmeli	6
	Öğrenciyle iletişim	3
	Çocuklara yönelik etkinlikler	2

Tablo 6 incelendiğinde zorbalığı durdurmak için yapılması gerekenler değerlendirilmesi konusunda katılımcı görüşleri incelendiğinde Zorbalığı Durdurmak İçin Yapılması Gerekenler teması altında toplandığı görülmektedir. Zorbalığı durdurmak için yapılması gerekenler teması altında taraflarla işbirliği, eğitim verilmeli, öğrenciyle iletişim, çocuklara yönelik etkinlikler isimli 5 kod olduğu görülmektedir. Zorbalığı durdurmak için yapılması gerekenlere ilişkin ilk sırada taraflarla işbirliği şeklinde görüşlerini belirten katılımcıların açıklamalarından bazılarını aşağıda yer verilmiştir.

“veli, okul idaresi ve rehberlik servisi ile işbirliği içerisinde çalışmak.” (K3)

“rehber öğretmenle konuşurum.” (K4)

“idareye yönlendiririm.” (K5)

“...veli öğretmen iş birliği sağlanmalı ayrıca çocuklara mutlaka rehberlik edilerek sorun giderilmelidir.” (K9)

“Çocuklar zorbalığa maruz kaldığını bazı durumlarda anlamayabilirler. Bu gibi durumlarda aile ve öğretmenlerin bu tür durumların farkına varması ve işbirliği içinde hareket etmesi gerekir.” (K11)

Zorbalığı durdurmak için yapılması gerekenlere ilişkin ikinci sırada eğitim verilmeli şeklinde görüşlerini belirten katılımcıların açıklamalarından bazılarını aşağıda yer verilmiştir.

“öğrencilere zorbalık ve zararları konusunda seminer verilmeli.” (K6)

“akran zorbalığıyla ilgili bilgi verme çalışmaları.” (K7)

“En başta aile eğitimlerine önem verilmesi gerektiğini düşünüyorum.” (K12)

“Zorbalığı zararları anlatılabilir” (K14)

Zorbalığı durdurmak için yapılması gerekenlere ilişkin görüşlerden biri öğrenciyle iletişim şeklinde görüşlerini belirten katılımcıların açıklamalarından bazılarını aşağıda yer verilmiştir.

“her iki taraflada konuşulup.” (K5)

“İletişim becerisi geliştirilmeli...”

Araştırmaya katılan iki öğretmenden birinin zorbalığı durdurmak için yapılması gerekenlere ilişkin görüşleri çocuklara yönelik iletişim şeklinde ifade etmiştir.

“Enerjisini tüketeceği oyun alanları yaratılmalı, oyunlar oynanmalı eğlence amaçlı, kendimi geliştireceği ve yetkinleşeceği etkinlikler düzenlenmeli.” (K1)

SONUÇ VE ÖNERİLER

Okulda karşılaşılan zorbalık türlerinin değerlendirmesi konusunda katılımcı görüşleri incelendiğinde Okulda Karşılaşılan Zorbalık Türleri teması altında toplandığı görülmektedir. Okulda karşılaşılan zorbalık türleri konusundaki düşünceler psikolojik şiddet, dışlama, fiziksel şiddet ve küfür/hakaret olarak sıralanmıştır. Bulguya göre öğretmenler okullarda akran zorbalığı ile karşılaşmaktadır. Bu sonuç, daha önceki araştırmaların akran zorbalığının eğitim ortamlarında yaygın ve önemli bir sorun olduğu yönündeki sonuçlarını doğrulamaktadır. Örneğin Pişkin (2010), 1154 ilkököl öğrencisinin %34'ünün fiziksel zorbalığa, %29'unun sözlü zorbalığa, %21'inin izolasyona maruz kaldığını ve %11'inin eşyalarına zarar verildiğini ortaya koymuştur. Benzer bir şekilde, Pişkin (2006) okula giden her üç çocuktan birinin zorbalığa maruz kaldığını belirtirken, Kartal ve Bilgin (2008) öğrencilerin %41'inin düzenli olarak zorbalık olaylarına maruz kaldığını bildirmiştir.

Öğrencilerin hangi durumlarda zorbalık yaptıkları hakkındaki görüşlerin değerlendirmesi konusunda katılımcı görüşleri incelendiğinde Öğrencilerin Zorbalık Yaptığı Durumlar teması altında toplandığı görülmektedir. Öğrencilerin zorbalık yaptığı durumlar grup/arkadaş etkisi, sportif faaliyetlerde, karşısındakini güçsüz gördüklerinde, istediği olmadığında, çözüm bulamama, ailenin teşvik edici tutumu, açken ve sinir/öfke durumları olarak ifade edilmiştir. Bu sonuçlar, Yalçıntaş Sezgin'in (2018) okullardaki zorbalığı öğretmenlerin bakış açısından analiz ettiği ve zorbalığın çoğunun öğrencilerin boş zamanlarında gerçekleştiğini ortaya koyduğu çalışmasını doğrulamaktadır. Ülkemizde ve başka ülkelerde zorbalık üzerine yapılan birçok araştırmaya göre akran zorbalığı özellikle çocukların oyun alanları olabilecek okul bahçesi, koridorlar vb. yerlerde yaygındır (Whitney ve Smith, 1993; Yurtal ve Cenkseven, 2006). Özetle, bu araştırmanın bulguları, gençlerin sınıfta diğer öğrencileri en çok video oyunları oynarken taciz ettiklerine dair daha önceki bulguları desteklemektedir.

Öğrencilerin zorbalığa uğradığı durumlarda ne olduğuna ilişkin değerlendirmesi konusunda katılımcı görüşleri incelendiğinde Öğrenci Zorbalığa Uğradığında Ne Oluyor teması altında toplandığı görülmektedir. Öğrenci zorbalığa uğradığında ne olduğuna ilişkin cevaplar kapanır, öğretmene söyler, okula gitmek istemiyor, tartışma çıkar, etkilenmezler olarak belirtilmiştir. Örneğin, bu araştırmayı yürüten Gökler (2007), çocukların zorbalığa uğradıklarında en çok öğretmenlerine haber verdiklerini, bunu arkadaşları ve ebeveynlerinin izlediğini ve kendilerine en çok ilgi gösterenlerin de öğretmenleri olduğunu belirtmiştir. Benzer şekilde, Bilgin (2007) ilk ve ortaöğretim okullarında zorbalığa karşı çocukların verdikleri tepkiler arasında ebeveynlerden ve bir okul yetkilisinden yardım istemenin birinci ve ikinci sırada geldiğini bulmuştur. Ancak Bilgin (2007), bu desteği aldığını belirten öğrencilerin yanı sıra, sessiz ya da tepkisiz kaldığını belirten ve "ben de onlara korkunç şeyler söyledim, dalga geçtim ya da isim taktım" diyen öğrencilerin de olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Zorbalığı fark eden öğretmenin yaptıklarının değerlendirmesi konusunda katılımcı görüşleri incelendiğinde Zorbalığı Fark Eden Öğretmenin Yaptıkları teması altında toplandığı görülmektedir. Zorbalığı fark eden öğretmenin yaptıkları öğrencileri dinlerim, idareyi bilgilendiririm, sonuçlar hakkında bilgilendirme, destek olurum ve nedenlerini araştırırım şeklindedir. Öğretmenlerin zorbalığa müdahale biçimi olarak çoğunlukla sözlü uyarıları kullandıkları iyi bilinmektedir. Bu sonuçlar, öğretmenlerin öğrenci zorbalığını nasıl ele aldıklarını inceleyen diğer araştırmaların sonuçlarını desteklemektedir. Örneğin, Küçükturan ve Gökler (2014) ortaokul öğrencileri üzerinde yaptıkları araştırmada, öğretmenlerin akran zorbalığıyla başa çıkma mekanizmalarını incelemişlerdir. Çalışmanın bulguları, öğrencileri zorbalık yaptığında, öğretmenlerin genellikle görmezden gelme, uyarma/tehdit etme, sözlü ve fiziksel şiddet uygulama, inisiyatif almama/aracı kullanma ve çatışmayı uygun bir şekilde çözmeye çalışma yollarına başvurduklarını ortaya koymuştur. Yalçıntaş Sezgin'in 2018 yılında yaptığı araştırmaya göre, öğretmenler sınıfta zorbalık davranışlarıyla baş etme yöntemleri olarak en çok uyarma/tehdit etme, çocukla davranışı hakkında konuşma ve yoksun bırakma cezasını kullanıyor. Mola koltukları ve minderlerini kullanmaları da dikkat çekicidir. Görmezden gelme ve sınıftan kaçınma ise en az kullandıkları taktik olmuştur. Sadık'a (2002) göre okul öncesi öğretmenleri disiplin önlemleri olarak sözel uyarılar, gerekçeler ve fiziksel yakınlık kullanmaktadır. Zorbalığı durdurmak için yapılması gerekenler değerlendirmesi konusunda katılımcı görüşleri incelendiğinde Zorbalığı Durdurmak İçin Yapılması Gerekenler teması altında toplandığı görülmektedir. Zorbalığı durdurmak için yapılması gerekenler taraflarla işbirliği, eğitim verilmeli, öğrenciyle iletişim, çocuklara yönelik etkinlikler olarak sıralanmıştır. Öğretmenler okullarda zorbalığı azaltmak için veli eğitimi, öğrenci eğitimi ve öğretmen eğitiminin gerekli olduğunu kabul etmişlerdir ki bu da Çubukçu ve Dönmez'in (2012) araştırma bulgularını doğrulamaktadır.

Bu araştırmanın sonuçları, eğitim ortamlarında akran zorbalığını çevreleyen bilgi, teori ve uygulama birikimine önemli katkılar sağlamaktadır. Bununla birlikte, doğrudan nitel betimsel bir yaklaşımın kullanıldığı bu araştırmanın bazı dezavantajları bulunmaktadır. İlk olarak, araştırmanın katılımcıları ilk ve orta dereceli okullarda görev yapan öğretmenlerdir. Araştırma, öğretmenlerin görüşlerini ilkökul ve ortaokul düzeyleri için ayrı ayrı analiz etmemiştir. Gelecekte yapılacak nitel ve nicel araştırmalar, okullardaki zorbalığın sınıf düzeyine, ilkökul ve ortaokul arasındaki süreye ve hatta yaşa göre değişip değişmediğini inceleyebilir.

KAYNAKÇA

- Akduman, G. G. (2010). 7-14 Yaş Grubu Çocuklarda Akran İstismarı ve Kendi Çözüm Önerileri. Kurumsal Eğitim, 3(2): 13-26
- Akgün, S. (2005). Akran zorbalığının anne-baba tutumları ve anne-baba ergen ilişkisi açısından değerlendirilmesi. (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Arslan, S. Ö., Savaşer, S. (2009). Okulda zorbalık". Milli Eğitim Dergisi, 39(184), 218-227.
- Baldry, A. C. ve Farrington, D. P. (1999). Brief Report: Types Of Bullying Among Italian School Children. Journal Of Adolescence, 22(3): 423-426.
- Bilgiç, E. ve Yurtal, F. (2009). An Investigation Of Bullying According To Classroom Climate. Journal Of Theory & Practice In Education, 5(2): 180-194
- Bilgin, A. (2007). Yatılı ve gündüzlü ilköğretim okulu öğrencilerinin zorbalığa ilişkin görüşleri. Ege Eğitim Dergisi, 8(1), 1-18.
- Çubukçu, Z., ve Dönmez, A. (2012). İlköğretim okul yöneticilerinin şiddet türlerine yönelik görüşleri ve şiddetle başa çıkma yöntemleri. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi, 18(1), 37-6
- Gökler, R. (2007). İlköğretim öğrencilerinde akran zorbalığının bazı değişkenler açısından incelenmesi. (Yayınlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Karataş, H. (2011). İlköğretim okullarında zorbalığa yönelik geliştirilen programın etkisinin incelenmesi. (Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Kurt, Z. (2019). İlköğretim 3, 4 ve 5. sınıf öğrencilerinde akran zorbalığı ve sosyal beceri arasındaki ilişkiyi etkileyen ve bu ilişkiye eşlik eden faktörler ile birlikte incelenmesi (Master's thesis, Işık Üniversitesi.Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa).
- Küçükturan, G., ve Gökler, B. (2014). Investigation of the teachers' coping strategies against peer bullying". European International Journal of Science and Technology, 3(9), 99-114.
- Namlı, G. (2020). Ortaokul öğrencilerinde akran zorbalığı ve sosyal anksiyetenin incelenmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisan tezi). İstanbul Medipol Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Pişkin, M. (2010). Ankara'daki ilköğretim öğrencileri arasında akran zorbalığının incelenmesi. Eğitim ve Bilim, 35(156), 175-189.

- Sadık, F. (2002). Okul öncesi öğretmenlerinin sınıf içinde karşılaştıkları problem davranışlar. *Öğretmen Dünyası*, 23(272), 31-34.
- Whitney, I., ve Smith, P. K. (1993). A survey of the nature and extent of bullying in junior, middle and secondary schools. *Educational Research*, 35, 3-25.
- Yalçıntaş Sezgin, E. (2018). Okulöncesi öğretmenlerin akran zorbalığı ilişkin algı ve görüşleri: zorbalık davranışları tespitleri, zorbalık davranışları karşısında uyguladıkları stratejiler ve aldıkları önlemler. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 33, 85-104.
- Yazıcı, H. (2018). Akran zorbalığı bağlamında psikolojik bulgular. (Yüksek Lisans Tezi). Üsküdar Üniversitesi, İstanbul.
- Yıldırım, A., & Simsek, H. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.